

Suchá v době okupace a války v letech 1938-1945

Mečislav Borák

Těšínsko, 48, 2005, č. 2, s. 16-21. ISSN 0139-7605.

Od podzimu roku 1938 se po necelých šest let všechny tři Suché spolu se značnou částí Těšínska vyvíjely odděleně od vnitrozemí českých zemí, nejprve téměř rok v polském záboru a poté až do května 1945 pod krutou okupací německou, během níž byly sloučeny v jeden administrativní celek. Zdejší okupační poměry se v mnohém odlišovaly od situace ve druhé Česko-Slovenské republice či v pozdějším Protektorátu Čechy a Morava, stejně jako se lišily od poměrů v blízké Sudetské župě či na Hlučínsku, což souviselo se specifičností historického vývoje Těšínského Slezska. Spor o Těšínsko, rozhodnutý arbitráží evropských mocností jeho rozdělením mezi Polsko a Československo, vyvolal na polské straně mnohem silnější pocit křivdy, neboť v nové ČSR zůstala početná skupina Poláků, kteří na Těšínsku v řadě obcí převažovali. Bylo tomu tak po celé meziválečné období i v Horní Suché. Nedostatky v politice úřadů vůči menšinám spolu s důsledky hospodářské krize a s rostoucím napětím v mezinárodních vztazích v Evropě po příchodu nacistů v Německu k moci nakonec přispěly k tomu, že i polská menšina se stala argumentem v úsilí, jež směřovalo k rozbití Československé republiky.

V roce 1938 zahájilo Polsko propagandistickou kampaň za připojení československé části Těšínska k polskému státu. Hlavní štáb polské armády zároveň organizoval bojový a diverzní výcvik dobrovolníků z řad Poláků z Těšínska. Útoky ozbrojených oddílů měly vytvořit dojem „lidového povstání“, které československé úřady nemohou zvládnout, takže je zapotřebí vojenský zásah. Místní Poláci pokládali boj za připojení Těšínska k Polsku za stejnou vlasteneckou povinnost, za jakou pokládali místní Češi obranu stání hranice Československé republiky. Zatímco po vyhlášení všeobecné mobilizace 22. září 1938 nastoupilo české hornosušské družstvo Stráže obrany státu do svých pozic na hranicích, povolání branci polské národnosti přebíhali hranice do Polska, kde se formovaly dobrovolnické oddíly Legionu Zaolžanského. Aby se zabránilo šíření protičeskoslovenské propagandy, museli občané těšínských obcí odevzdat radiopřijímače, jež byly uskladněny pod dozorem obecní stráže.

V noci na 23. září 1938 byl z Varšavy vydán rozkaz k zahájení diverzních akcí. K několika desítkám oddílů a skupin Bojové organizace patřila i hlídka v Horní Suché, jež byla součástí bludovické družiny. Vedl ji obecní úředník Karol Buchta, který provedl několik útoků na byty českých úředníků a četníků, což mu později stejným způsobem oplatili čeští bojovníci. Ke členům hlídky patřili např. zubní technik Józef Firla, obchodník Wilhem Szarowski, horníci Franciszek a Sylwester Tomiczko. Měli sice 19 starých pušek ještě z doby plebiscitu, ale převoz munice z Nýdku, kam byla přenesena z Polska, se nezdařil. Většinou jen rozhazovali letáky a vylepovali plakáty požadující připojení „Zaolží“ k Polsku. K jiným účastníkům tohoto hnutí patřili např. rodáci z Horní Suché učitel polského gymnázia v Orlové Emanuel Guziur, který velel tajné Sekci mladých, nebo obchodní pomocník Bogusław Pustka, který byl za pašování zbraní z Polska v září 1938 vězněn, Helena Kynastová z Dolní Suché byla spojkou velení Bojové organizace atp.¹

Ač bylo na Těšínsku zaznamenáno několik desítek bojových a diverzních akcí, k jejich většímu rozvinutí již nedošlo, neboť československá vláda pod tlakem mnichovských událostí přijala ultimátum polské vlády a počátkem října postoupila Polsku značnou část historického území Těšínska. Bylo to zhruba území, jež Poláci požadovali už v roce 1918 a které označovali jako „Zaolží“, dva celé politické okresy Fryštát a Český Těšín a tři obce z okresu Frýdek. Všechny tři Suché byly obsazeny polským vojskem v rámci pátého úseku druhé etapy předávání území Polsku až 10. října 1938.² Místní Poláci při členění Těšínska k Polsku s nadšením uvítali jako návrat historické spravedlnosti. Ve školách v Horní Suché bylo dočasné sídlo štábu a velení polského pluku, který zábor Těšínska prováděl. Těšínsko záhy navštívil vrchní velitel polské armády maršál Edward Rydz Śmigły, který 13. října projel Prostřední Suchou. Na oslavy státního Svátku nezávislosti přijel 11. listopadu do Těšína v doprovodu premiéra Sławoje Składkowského a vládních úředníků prezident Polské republiky Ignacy Mościcki; delegace byla slavnostně uvítána též v Horní Suché.³

Zabrané území bylo připojeno ke slezskému vojvodství se sídlem správních úřadů v Katovicích. Do obcí byli místo dosavadních starostů dosazeni úřední komisaři – v Horní Suché byl do funkce komisaře potvrzen dosavadní starosta Alojzy Sznajka,

¹ DŁUGAJCZYK, Edward: *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939*. Katowice 1993, s. 137, 218, 224, 228, 232, 239, 246, 253, 256, 257.

² BORÁK, Mečislav: *Zábor Těšínska v říjnu 1938 a první fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem (výběr dokumentů)*. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 46, 1997, s. 234.

³ TRZASKALIK, Henryk: *Kronika Suhej Górnej* Strojopis. Rok 1938, s. 500, 503.

v Dolní Suché se komisařem stal Antoni Witala a v Prostřední Suché Teodor Dzik.⁴ Polskou státní moc charakterizoval ostrý nacionalismus, působící též jako odvěta za předchozí postupy československých úřadů vůči Polákům. Státní občanství bylo přiznáno jen Polákům a starousedlíkům, přes třicet tisíc Čechů v obavách z perzekuce raději odešlo do vnitrozemí republiky nebo bylo vysídleno. Poláci to pokládali za odplatu podobného postupu českých úřadů v roce 1920, kdy odešlo či muselo odejít do Polska asi čtrnáct tisíc místních Poláků. Uvádí se, že tři obce Suché nyní opustil celkem asi jeden tisíc Čechů, a mnozí další se raději přihlásili k polské národnosti. Češi byli hospodářsky diskriminováni, zbavováni majetku, propouštěni ze zaměstnání a nuceni k vysídlení. Veškeré české národní projevy včetně školství, kultury či veřejného užívání mateřské řeči byly zakázány, české organizace byly rozpuštěny a jejich majetek zkonfiskován. Uchazeči o práci se museli prokazovat legitimací či doporučením některé z polských národních organizací. Podobně jako na jiných místech Těšínska byla i v Horní Suché pokácena Lípa svobody, symbolizující českou státnost. Po prvotním šoku z překvapení nad nečekaným vývojem situace se začaly objevovat projevy nesouhlasu s polským zábořem, stupňované až k bojovým akcím a přepadům o charakteru teroristických útoků, jež prováděly české skupiny tzv. Slezského odboje. Jejich akce se odehrávaly většinou v těsné blízkosti nové státní hranice, od níž byly všechny tři Suché odděleny katastrem Šumbarku a Bludovic, takže zde až na ostřelování hlídky polské pohraniční stráže 9. listopadu 1938 nebyl výraznější útok zaznamenán.

Polský zábor Těšínska ukončil hned první den druhé světové války, když 1. září 1939 vtrhla německá armáda do Polska. Polské úřady evakovaly na východ, stejně jako mnozí místní Poláci. Polští vojáci před odchodem z Horní Suché vyhodili do povětří železniční most, ale k přímým bojovým akcím v obci ani v blízkém okolí nedošlo. S pomocí místních Němců, jimž byly rozdány zbraně, byla zavedena německá správa. První obecním komisařem se stal Robert Böhm, kterého za několik dnů vystřídal Leo Stachura. Ten zůstal v čele obce až do konce války i poté, co byly všechny tři Suché 12. března 1941 (s platností od 1. dubna 1941)⁵ sloučeny do jednoho „úředního okrsku“ pod názvem „Suchá“. Také oba okresy zabraného Těšínska byly sloučeny do jednoho okresu Těšín a staly se součástí katovického vládního obvodu Slezské (od roku 1941 Hornoslezské) provincie Německé říše.

⁴ SIERADZKA, Danuta: *Právní základy pro působení obecní samosprávy na tzv. Záolší v období 1938-1939*. Slezský sborník, 91, 1993, s. 68.

⁵ PLAČEK, Vilém: *Amtsbezirk Suchau v době nacistické okupace*. Slezský sborník, 66, 1968, č. 3, s. 310.

Okupanti pokládali Slezsko za odvěké německé území, v němž měli mít právo na život pouze Němci. Místní Poláci a Češi měli být z podstatné části germanizováni a ti, kdo se nechtěli germanizaci podřídit či nevyhovovali rasovým nebo politickým kritériím, měli být vysídleni či fyzicky zlikvidováni. I obyvatelé vybraní k poněmčení měli projít převýchovou v německém vnitrozemí, ale až po vítězné válce, protože během ní okupanti nutně potřebovali každou pracovní sílu pro nerušený chod zdejších strategicky významných průmyslových podniků. Prostředkem germanizace se stala tzv. německá volkslista, podmíněčné propůjčení německé státní příslušnosti. Předehrou k této akci byla policejní registrace obyvatelstva v prosinci 1939, při níž okupační úřady nabídly místním Polákům a Čechům, kteří se nechtěli hlásit jako Němci, aby se přihlásili jako Slezané, čehož více než třetina z nich skutečně využila:

Obec	Dolní Suchá	Horní Suchá	Prostřední Suchá	Suchá celkem
Obyvatel celkem	2 196	3 854	4 324	10 374
Němci - počet	52	168	139	359
- %	2,3	4,5	3,2	3,5
Poláci - počet	1 080	1 656	1 331	4 067
- %	49,2	42,9	30,8	39,2
Češi - počet	552	243	1 329	2 124
- %	25,1	6,3	30,7	20,5
Slezané - počet	508	1 770	1 521	3 799
- %	23,2	45,9	35,2	36,6
Jiní - počet	4	17	4	25
- %	0,2	0,4	0,1	0,2

(Výsledky policejní registrace obyvatelstva v prosinci 1939)

Zanedlouho však okupanti prohlásili Slezany za Němce a nutili k zápisu do volkslisty i ostatní občany, jimž v případě odmítnutí hrozilo vězení či vysídlení. V atmosféře strachu a nejistoty se nakonec do německé volkslisty zapsala naprostá většina zdejších obyvatel. Unikli tak vyvlastnění svého majetku a ostré perzekuci, jíž byli vystaveni zvláště Poláci, vůči nimž bylo dokonce zavedeno zostřené trestní právo. Za sebemenší projevy nesouhlasu s okupačním režimem jim hrozily kruté tresty a jejich práva byla stále více oklešťována, až se již skoro blížili kategorii rasově pronásledovaných židů, systematicky vražděných v koncentračních táborech. Češi na tom byli o něco lépe, ani jim však nebyla přiznána plná občanská práva, měli povinnost nucených prací v Říši a podléhali řadě dalších omezení. Naopak volkslistáři museli za své

výhody zaplatit službou v německé armádě, jež stála životy několika tisíc mladých mužů z Těšínska padlých na frontě. Při každých odvodech se v Suché zhruba stovka místních branců hlásila zpět k české či polské národnosti, aby se vyhnuli branné povinnosti, byli však ihned předáni do pracovních či rovnou do koncentračních táborů, z nichž se mohli vykoupit jen podpisem volkslisty.

Okupační poměry těžce dolehly na každodenní život místních obyvatel. Úředním jazykem se stala pouze němčina, kterou si měli občané osvojit v jazykových kursech. Také školy byly pouze německé a němčina postupně pronikla i do katolického a evangelického kostela. Úřady povolovaly jen německá křestní jména, i nápisy na hrobech směly být jenom německé. Kostelní zvony byly odvezeny k roztavení na výrobu zbraní. Obecní knihovny byly zlikvidovány, stejně jako veškeré neněmecké kulturní či jiné organizace, sdružení a spolky včetně potravinářských a spořitelních či hasičské stráže. Bylo zavedeno

přídělové hospodářství, v němž Poláci dostávali nižší příděly potravin, šatstva a dalších životních potřeb, stejně jako za práci dostávali nižší mzdu. Na jejich zemědělské usedlosti byla uvalena komisařská správa a mnozí z nich byli nuceně vysídleni, aby uvolnili své majetky pro německé přistěhovalce z Volyně či z Rumunska. Přes zvláštní tábory pro Poláky, zřízené např. i v blízkém Bohumíně a Fryštátě, směřovali pak na nucené práce do hloubi Německé říše. Většina místních obyvatel (přes 70 %) pracovala za války v průmyslu, převážně jako horníci v dolech František a Suchá, dále v cihelně a ve dvou místních velkostatkách. Během války přicházeli do dolů a na jiné těžké práce váleční zajatci, strádající v táborech s krutým režimem a nedostatečnou výživou (na hřbitově v Prostřední Suché je pohřbeno 42 sovětských válečných zajatců).

Ke světlým stránkám okupační historie patří skutečnost, že mnozí z místních obyvatel se bez ohledu na hrozící nebezpečí aktivně zapojili do odboje proti okupantům. Týká se to především polského národního odboje, kterému se na Těšínsku na rozdíl od českého záhy podařilo zformovat silnou a různorodou síť odbojových organizací. Většina z nich měla kontakty i v Suché, např. ilegální PPS (Polská socialistická strana) prostřednictvím rodiny Gałuszkovy vytvořila místní skupinu, jež později přešla do rámce AK (Armia Krajowa, Zemská armáda) podobně jako oddíl Kończyce-Zebrzydowice, který jednu ze svých akcí (konfiskace potravinových lístků) uskutečnil v roce 1944 i v Dolní Suché. Ještě větší vliv zde měl předchůdce AK, známý ZWZ (Związek Walki Zbrojnej, Svaz ozbrojeného boje). Byla zde např. silná odnož jeho

diverzně sabotážní sekce ZO (Związek Odwetu, Svaz odplaty). Z Dolní Suché pocházel Wiktor Borowiec, který organizoval odvážné destrukční akce až na protektorátním území ve Vítkovických železárnách a byl za to v květnu 1941 v Ostravě popraven. Jiný člen této sekce Emauel Pasz z Prostřední Suché připravoval útoky až na území Sudet a chystal atentáty na železnici, k čemuž mu kovář Józef Fusik z Horní Suché vyráběl nástroje. U Władysława Rzymana v Horní Suché byl v hluboké studni zřízen tajný úkryt a sklad výbušnin. Také výzvědná síť ZWZ „August“ zde měla aktivní buňku, k níž patřili Franciszek Walica z Horní Suché, Rudolf Boruta z Dolní Suché, obchodník Gustaw Żwak aj. V pověstné výzvědné síti ZWZ-AK „Stragan“, řízené těšínskými Poláky až z Vídně, aktivně pracovala Milada Myrdacz-Ożanowa z Horní Suché, odsouzená k trestu smrti, jemuž jen šťastnou náhodou při osvobození Vídně unikla. Členem sítě „Stragan“ byl také Edward Waclawik z Horní Suché.⁶ V okolí Suché působil rovněž partyzánský oddíl AK, který vedl Józef Kamiński „Strzała“. Měl v Horní Suché úkryt např. u rodiny Czechových, spojkou oddílu byl Emanuel Paszek, z obce pocházeli partyzáni bratři Karol a Erwin Tyrlikové a Eugeniusz Łaciok (všichni byli koncem války nacisty zlikvidováni). K významným pracovníkům odboje patřil i rodák z Horní Suché Oswald Guziur, působící již v jedné z prvních odbojových organizací ve Slezsku „Orzeł Biały“ a později v AK na území Generální gubernie.

Neméně početný byl i odboj zahraniční, v jehož řadách působili v polském i československém zahraničním vojsku mnozí rodáci za Suché. Např. Seskupení polských kombatantů KPK (Koło Polskich Kombatantów) v České republice eviduje 29 účastníků ozbrojeného odboje z Horní Suché, 13 z Prostřední Suché a 4 z Dolní Suché. Účastnili se hlavně bojů v Itálii, někteří i pověstné bitvy o klášter Monte Cassino, v níž padl Stanisław Kica z Horní Suché, Gustaw Kantor z Prostřední Suché padl v Belgii a Adolf Kempny z Prostřední Suché už v roce 1940 v Norsku.⁷ Příslušníci československého zahraničního vojska bojovali např. u přístavu Dunkerque, v Belgii, Francii a Holandsku; mezi padlými byl Josef Dubnický z Horní Suché, Zdeněk Bednárek z Prostřední Suché, Oldřich Havlík z Dolní Suché. K hrdinům vyznamenaným nejvyššími řády patřil kapitán československého vojska v SSSR Rudolf Jasiok z Prostřední Suché, který padl v bojích na Dukle.

⁶ GUZIUR, Oswald – STARCZEWSKI, Mieczysław: *Lido i Stragan. Ślężacy w wywiadzie AK*. Czeski Cieszyn 1992, s. 56, 60, 70.

⁷ *Jak ptaki białoorle*. W 60. rocznicę wybuchu II wojny światowej. Red. Bronisław Firla, Kazimierz Kaszper. Czeski Cieszyn 199, s. 112, 118.

Oběti odboje a okupační perzekuce byly v Suché mimořádně vysoké, neúplné seznamy ztrát uvádějí až 65 obětí z Horní Suché, 47 obětí z Prostřední Suché a 10 obětí z Dolní Suché. Nejvíce obětí bylo umučeno v koncentračních táborech, zvláště v Osvětimi, Mauthausenu-Gusenu, Gross Rosenu, Flossenbürgu, Sachsenhausenu či na pochodech smrti na konci války, mnozí další byli popraveni či umučeni ve věznicích a mučírňách gestapa v Těšíně, Katovicích, Mysłowicích aj. Některé likvidační akce gestapa a německého četnictva se odehrály též na Těšínsku, mnohdy přímo v obci či v jejím okolí. Už ta první z nich, jež se odehrála na samém začátku okupace 18. září 1939 poblíž jámy Barbora v Karviné-Dolech při cestě do Horní Suché, se týkala místních občanů – mezi 12 Poláky obviněnými z někdejší protiněmecké činnosti ve Svazu slezských povstalců bylo též osm občanů z Prostřední Suché (Emanuel Feber, Henryk Jasiok, Jan Kohutek, Franciszek Konesz, Jan Kraina, Jan Twardzik, Józef Waclawik, Franciszek Żułowski). Vraždy spáchalo jedno z komand operační skupiny I, vedené vládním radou Brunnerem, jež mělo pacifikovat zázemí postupujících německých vojsk, ale na výběru a zatčení obětí se podíleli místní nacisté, zvláště tehdejší samozvaný vůdce Prostřední Suché holič Franz Frank. Také první veřejná poprava na Těšínsku, k níž došlo 23. ledna 1942 v Těrlicku, souvisela se Suchou – popravený odbojář Franciszek Trela se ukrýval též u učitele Emanuela Pasze v Horní Suché a Władysławu Rzymanovi dokonce pomáhal vybudovat úkryt diverzního materiálu ve studni na jeho zahradě.

Nejkrvavěji se do dějin Suché zapsal okupační rok 1944. Partyzánský oddíl Kamińského tehdy přepadl dům německého přesídlence z Bukoviny Josefa Vorbacha v Horní Suché, který byl v přestřelce zraněn a později zemřel. V odvetu bylo zatčeno 26 místních občanů a jen asi polovina z nich se po válce vrátila z koncentračních táborů a věznic. Na pochodu smrti z Flossenbürgu zahynul i původní majitel usedlosti Józef Mrózek, vysídlený do tábora pro Poláky ve Fryštátě, který o akci partyzánů neměl ani tušení. Odveta okupantů byla dovršena veřejnou popravou na šibenici, k níž bylo 18. července 1944 na tržiště v Horní Suché přivezeno z Osvětimi pět polských odbojářů (Franciszek Kopeć z Jaworzna, Jerzy Lasota z Komorní Lhotky, Stanisław Lewiński z Będzinu, Władysław Nowosielski ze Sosnowce, Franciszek Włodarczyk z Kraszewic). Největší likvidační akce na Těšínsku – povraždění 36 občanů ze Životic a okolních vsí 6. srpna 1944 v odvetu za útok partyzánů na příslušníky těšínského gestapa – se dotkla i katastru Horní Suché, kde byli poblíž svých domků zastřeleni Antonín a Emil Guziurovi, Leopold a Zenon Kozusznikovi, Alojzy Palowski a Antonín Piegrzymek, na bludovickém

kopci byl zastřelen Tadeusz Baron z Dolní Suché. V další z odvetných protipartyzánských razíí byli na Pasekách v Horní Suché zastřeleni Albin a Gabriel Stoszkovi a Wilhelm Zielonka, dům Zielonkových byl zapálen a do základů shořel. Pomsta okupantů za projevy odporu se obrátila i vůči rodinám a podporovatelům partyzánů – před Dolem František v Horní Suché byli 20. února 1945 zastřeleni místní horníci Antoni Paszek, Karol Tyrlik, Wiktor Urban a krejčí Józef Duda z Prostřední Suché.

Musíme připomenout i další oběti okupace, k nimž patřili rasově pronásledovaní židé. Podle neúplných seznamů zahynuli ve vyhlazovacích táborech např. příslušníci rodiny Langrovy, Schöngutovy, Teichnerovy a Zweiflerovy z Prostřední Suché, rodiny Kleinmannovy a Salamonovičovy z Dolní Suché a rodiny a rodiny Steinhauerovy z Horní Suché. Při leteckém náletu 25. února 1945 zahynuli v Horní Suché v domě zasaženém bombou 2 občané (Piotr Kondziołka, Natalia Reichenbachowa). K válečným obětem musíme připočítat i občany Suché, kteří zahynuli v sovětských gulazích či byli zastřeleni příslušníky sovětské bezpečnosti NKVD při hromadné likvidaci polských důstojníků a policistů, zajatých v září 1939 po vpádu sovětských vojsk do Polska bránícího se z posledních sil hitlerovským armádám. Při vraždění v Katyni zahynuli major Henryk Marian Niemiec z Horní Suché a poručík Jan Kiszka z Dolní Suché, mezi příslušníky polské policie pohřbenými v Mědném u Tveru byli Karol Szarzec z Prostřední Suché, Karol Farnik ze stanice v Dolní Suché, Henryk Macura ze stanice v Horní Suché, Wilhelm Cimała z Prostřední Suché je nezvěstný. Koncem války byl z Horního Slezska deportován do SSSR horník Franciszek Szeliga z Dolní Suché.

Suchá byla osvobozena jednotkami sovětské armády 3. května 1945, kdy bylo definitivně ukončeno dlouhé období německé okupační hrůzovlády. V bojích u Horní Suché padli tři sovětští vojáci, v Prostřední Suché zahynul místní občan Emil Walowicz. Poválečné mimořádné lidové soudy, jež trestaly zadržené okupanty a zrádce, projednaly okupační provinění celkem 45 obyvatel ze Suché (20 z Prostřední, 15 z Horní a 10 z Dolní Suché), ale největší viníci a pachatelé zločinů, jakým byl např. velitel německé četnické stanice v Suché Hermann Witkowski a další místní nacisté, potrestání unikli.

Literatura:

- BORÁK, Mečislav: *Na příkaz gestapa. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku*. Ostrava 1990.
- BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Ostrava 1998.
- BORÁK, Mečislav: *Svědectví ze Životic. Těšínsko za druhé světové války a okolnosti životické tragédie*. Český Těšín 1999.
- BORÁK, Mečislav: *Symbol Katynia. Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR*. Czeski Cieszyn 1991.
- BORÁK, Mečislav: *Zábor Těšínska v říjnu 1938 a první fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem (výběr dokumentů)*. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 46, 1997, s. 206-248.
- DŁUGAJCZYK, Edward: *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939*. Katowice 1993.
- GUZIUR, Oswald – STARCZEWSKI, Mieczysław: *Lido i Stragan. Ślązacy w wywiaduie AK*. Czeski Cieszyn 1992.
- HELLER, Michał: *Ruch oporu na Śląsku Cieszyńskim*. Opole 1982.
- Jak ptaki białoorle*. Czeski Cieszyn 1999.
- KOUKOL, Pavel: *Horní Suchá za okupace, její utrpení a osvobození Sovětskou armádou*. In: Padesátka. O českém školství v Horní Suché od roku 1921. Události. Horní Suchá 1971, s. 51-54.
- MATUSZEK, Otokar: *W obliczu okupacji*. In: *Nezapomínáme. Pamiętamy*. Karviná 1980, s. 13-29.
- MYŠKA, Milan: *Z tajných zpráv NSDAP o Těšínsku*. Ostrava 1964.
- Oběti hitlerovské okupace a války 1939-1945 v okrese Karviná*. Karviná 1995.
- Okupacja hitlerowska na Śląsku Cieszyńskim*. Praca zbiorowa pod red. Jana Rusnoka. Czeski Cieszyn 1993.
- PLAČEK, Vilém: *Amtsbezirk Suchau v době nacistické okupace*. Slezský sborník, 66, 1968, č. 3, s. 310-326, č. 4, s. 458-466.
- SIERADZKA, Danuta: *Právní základy pro působení obecní samosprávy na tzv. Záolší v období 1938-1939*. Slezský sborník, 91, 1993, s. 63-68.
- TOBOŁA, Otylia: *Lutyńskie tango i inne historie wojenne z Zaolzia*. Czeski Cieszyn 2003.
- TRZASKALIK, Henryk: *Kronika Suchej Górnej* Strojopis.
- ZAHRADNIK, Stanisław: *Zaolziańskie ofiary okupacji hitlerowskiej (w byłych powiatach czeskokcieszyńskim i frysztackim) 1939-1945*. Opole 1988.